

باسمه تعالی

نام درس: کارورزی ۲

نام استاد: دکتر اختیار بخشی

وضعیت درس: عملی

تعداد واحد درس: ۲ واحد

رشته: آموزش زبان و ادبیات فارسی

ورودی: ۱۳۹۶

تعداد دانشجو: ۱۰ نفر

دانشگاه فرهنگیان - پردیس علامه طباطبائی اردبیل

جلسه: دوشنبه ۱ اردیبهشت ۱۳۹۹

نکات مهم کارورزی یک و دو

در صفحه اول (بعد از صفحه بسم الله الرحمن الرحيم): معرفی دانشگاه، دانشجو معلم به صورت کامل، معرفی درس، معرفی رشته دانشجو معلم، معرفی استاد راهنمای کارورزی، معرفی معلم / معلمان راهنمای کارورزی، معرفی سال تحصیلی، نیمسال و ... بعد صفحه فهرست مطالب، بعد روایت نگاری کارورزی و ... .

پیش از هر کاری تمرین نوشتن روایت (روایت نگاری) از خاطره روز اول کارورزی را دانشجو معلمان باید انجام دهند و گزارش روز اول را به موقع تحویل استاد کارورزی بدهند.

در تمرین نوشتن روایت (خاطره روز اول کارورزی) از دانشجو خواسته می شود تا تجربیات خود را از اولین روز کارورزی از زمان آماده شدن برای رفتن به مدرسه تا زمان بازگشتن از آن، در قالب داستان یا خاطره / یادداشت روزانه ثبت و ارائه نمایند. دانشجو در اولین روز کارورزی بهتر است مشاهده آزاد داشته باشد و این موارد شامل وقایع و اتفاقات در مسیر رفت و آمد به مدرسه، فضا و موقعیت مدرسه و این که در کجای شهر و نزدیک کدام جاها قرار دارد، تصورات و انتظارات دانشجویان از مدرسه، نحوه برخورد کادر مدرسه، نحوه مواجهه شدن با معلم راهنما و دانش آموزان، گفتگو با کارکنان مدرسه، معلمان و ... باشد.

گزارش کارورزی ۱ بهتر است شامل عناوین و قسمتهای کلی زیر باشد:

الف - توصیفات چهارگانه ب - استنباط ج - بازنگری د - قضاوت ه - کدگذاری

الف - توصیفات چهارگانه (روایت نگاری):

در بخش توصیف موقعیت (فضای فیزیکی، روانی عاطفی، آموزشی و ساختاری) را بدون تحلیل و برداشت برای دیگران در قالب چندین جمله روایت می کنیم. توصیفات چهارگانه عبارتند از:

۱- توصیف فضای فیزیکی با روش مشاهده:

گزارش فیزیکی بر اساس روش مشاهده است و باید طوری به دقت و با استفاده از همه حواس پنجگانه نوشته شود که یک نفر که آن را می خواند، آن را دقیقاً تجسم کند. توصیف فیزیکی گزارش خشک و بدون توضیح و تفسیر است. برای نمونه رنگ دیوار، نوشته های روی دیوار، رنگ پرده کلاس، نور کلاس، لامپها، وضعیت صندلیهای دانش آموزان، صندلی و میز معلم، رنگهای پرده، ضخامت پرده کلاس، شیشه ها، پنجره ها، وضعیت گرمایشی کلاس (بخاری یا شوفاژ)، بویی که از کلاس به مشام می رسد، وضعیت نظافت کلاس. مثال: «رنگ دیوار خاکستری بود. بروی دیوار بیش از ۳۰ مورد جای پونز و میخ بود. پرده کلاس پارچه ضخیم کهنه خردلی رنگ چروک شده و ...».

در قسمتهای بعدی گزارش کارورزی از این توصیف فیزیکی خشک درمی گذریم و به استنباطهای شخصی، بازنگری و قضاوت می رسیم. اندازه کلاس مناسب بود یا کوچک یا بزرگ؟ نور کلاس به حد کافی بود یا نه؟ رنگ بندی دیوارها، اشیاء، کتابها، وسایل کمک آموزشی، صندلیها چگونه بود؟ رنگ لباس معلم و دانش آموزان چگونه بودند؟ لباسهای معلم خوب و تمیز و اتوکشیده و مرتب بودند یا نه؟ لباسهای دانش آموزان چه طور؟ تمیز و مرتب بودند یا نه؟ مناسب فصل بودند یا نه؟ و ... همه این موارد چه تأثیرات مثبت یا منفی روی فرایند آموزش می گذاشت؟

گزارش فیزیکی جداگانه مدرسه:

لازم است که دانشجو معلمان کارورزی ۱ گزارش فیزیکی مدرسه را به صورت جداگانه به استاد راهنمای کارورزی تقدیم کنند:

تهیه گزارش از موقعیت فیزیکی مدرسه شامل موقعیت جغرافیایی و محیط بیرونی مدرسه، انواع فضاها (کلاسها، زمین ورزش، کتابخانه، نمازخانه، آبخوری، سرویسهای بهداشتی، راهروها و ...) نور، جریان هوا و تهویه، وضعیت بهداشت نظافت، امکانات و

تجهیزات (کارگاهی، آزمایشگاهی، شبکه مجازی، سایت و ...) شناسایی و تبیین مسئله.

۲- توصیف فضای عاطفی - روانی - تعاملی:

توصیف دقیق روابط عاطفی و روانشناختی و تعاملی بین معلم و دانش آموزان، مدیر با معلمان، مدیر یا معاون با کارورزان، مدیر با دانش آموزان، مدیر و معاونان با خدمتگزاران، مدیر و معاونان با اولیای دانش آموزان و اعضای انجمن اولیا و مربیان دبیرستان و ....؛ مثال: معلم با شادی و لبخند وارد کلاس شد و به دانش آموزان سلام و با آنها احوالپرسی کرد و دانش آموزان از او استقبال کردند. معلم با نشاط آنها را تشویق کرد. هنگامی که سوالی می پرسید و دانش آموزی داوطلب می شد و جواب می داد، معلم او را با گفتن «آفرین! احسنت!» تشویق می کرد و ... رابطه و تعامل بین مدیر با معلمان و معلم با دانش آموزان آیا خشک و غیرقابل انعطاف است یا منعطف و بر اساس مدیریت تعامل گرایانه؟ مشارکت جویانه است یا خودمحور؟ روابط تعامل گرایانه، تحوّل گرایانه، تعالی گرایانه یا مادی گرایانه؟ وضعیت روانی - عاطفی معلم در کلاس چه طور بود؟ آیا با دل و جرأت و مسلط وارد کلاس می شد و همین طور ادامه می داد یا نه عکس این بود؟ معلم و دانش آموزان با هم صمیمی و راحت بودند یا دانش آموزان از ترس برخورد سخت معلم و تنبیه او به او حرمت می گزاردند؟ معلم با دانش آموزانش صمیمی بود یا جدی؟ معلم اجازه خوردن غذا را به دانش آموز گرسنه می داد یا نه؟ دانش آموز موقع خطاب قرار گرفتن از سوی معلم خودش را گم می کرد و استرس و دلهره داشت، یا راحت و بی خیال و آرام و با طمأنینه بود؟ با توجه به یادگیری و حفظ اسامی دانش آموزان از سوی معلم در ایجاد ارتباط مثبت و کارا با آنها، آیا معلم اسامی دانش آموزانش را از حفظ داشت یا نه؟ آیا معلم اسامی دانش آموزان را از حفظ داشت یا نه؟

گزارش جداگانه تعامل عاطفی مدرسه:

لازم است که دانشجو معلمان کارورزی ۱ گزارش تعامل عاطفی مدرسه را به صورت جداگانه به استاد راهنمای کارورزی تقدیم کنند:

تهیه گزارش از موقعیت عاطفی روانی مدرسه شامل: روابط عاطفی میان معلم و دانش آموزان (درک حالات روانی دانش آموزان، برنامه ریزی برای ایجاد جو مثبت و سازنده در فضای کلاس و ...)، تعاملات دانش آموزان با همدیگر (احترام، همدلی، همکاری و ...)، روابط عاطفی میان معلمان و کارکنان و مدیر و معاون و شناسایی و تبیین مسئله.

۳- توصیف فرایند آموزش در کلاس:

در ابتدا باید عمیقا بدانیم و درک کنیم که فرایند تدریس - یادگیری مستمر است. این فرایند استمرار دارد؛ آغاز و پایان مشخصی ندارد: همه رفتار و گفتار و اعمال معلم محتواسـت؛ نه این که فقط زمانی که را که به تدریس می پردازد، در نظر بگیریم و از دیگر زمانها غافل شویم. محتوای آموزشی، فقط محتوای درسی نیست. بیشترش روشهای ما معلمان است که جواب می دهد و مهم است. هر رفتار معلم جزو آموزش و پرورش حساب می شود؛ حتی لبخندش یا اخمش. بستگی دارد که چه هدفی از این لبخند یا اخم داشته باشد. بحث برقراری ارتباط و ایجاد تعامل معلم با دانش آموزان و با دیگر عوامل مدرسه بسیار مهم و حیاتی است. معلمی که بتواند رابطه و تعامل مثبتی با دانش آموزانش داشته باشد، موفق تر است و دانش آموزان، درس او را بهتر و زودتر یاد می گیرند و این معلم به اهداف آموزشی و پرورشی خودش زودتر نائل می شود. این درمورد ما اساتید دانشگاه و دانشجویانمان نیز دقیقا صادق است. در این بخش ما دو مبحث و موضوع اصلی داریم: الف - مدیریت کلاس، مهارتهای مدیریتی معلم در کلاس یا همان «کلاس داری»؛ ب - بحث مهارتهای آموزشی، سواد و معلومات و علم معلم و نحوه تدریس و یاددهی معلم. در گزارشهای کارورزی ما با هر دو این مباحث و موضوعات مهم سر و کار داریم.

در بحث مدیریت کلاس ایجاد ارتباط موثر عاطفی و به همراه آن ایجاد انگیزه در دانش آموزان خیلی مهم است. آیا معلم توانست که از نظر عاطفی با دانش آموزان

رابطه عاطفی مناسب برقرار کند یا نه روابطش بر اساس ایجاد ترس و حساب بردن دانش آموزان از خودش استوار بود؟ در بحث مهارت‌های آموزشیمعلم با چه روشی فرایند آموزش را شروع کرد و از کدام شگرد در ایجاد ارتباط با دانش آموزان بهره برد؟ آیا از روش پرسش و پاسخ برای ایجاد انگیزه بهتر در دانش آموزان استفاده کرد یا نه؟ دقت در خرده فعالیت معلم و دانش آموزان در این بخش بسیار مهم است. معلم خوب در دانش آموزان ایجاد آمادگی و رغبت می کند. معلمی هست که در دانش-آموزان ایجاد آمادگی و رغبت نمی کند و مستقیماً و بدون ایجاد ارتباط مثبت و سازنده و نیز بدون ارزشیابی تشخیصی یا ایجاد آمادگی تدریس را آغاز می کند. این روش نامناسب است. معلم ابتدا به ساکن وارد درس جدید شد یا نه؟ معلم ابتدا دروس گذشته را مرور کرد و ارزشیابی تشخیصی را انجام داد تا زمینه را برای درس جدید فراهم کند. چگونگی تدریس معلم، صدای او واضح و موثر بود یا ضعیف غیرواضح؟ معلم همه بار تدریس و آموزش را خود به تنهایی بر دوش می کشید، یا این که از دانش آموزان نیز به صورت مشارکت جویانه استفاده می کرد؟ معلم در ایجاد فضای شاد و پر از نشاط در کلاس موفق بود یا نه، ترجیح می داد که با جدیت و با اخم کنترل اوضاع کلاس را بر عهده بگیرد و بر کلاس و کل دانش آموزان مسلط باشد و به اصطلاح به احدی رو نشان ندهد؟ روش تدریسش بر اساس پرسش و پاسخ و درگیرکننده دانش آموزان بود، یا این که یک و نیم ساعت به سخنرانی می پرداخت و انتظار داشت که در این مدت طولانی حوصله دانش آموزان سر نرود و مدام به او و حرفهایش دقت کنند و حتی یک لحظه هم از او و سخنانش غافل نشوند؟ در بین تدریس از شوخی و مطایبه و ذکر خاطره و منتقل کردن تجربیات ارزنده خودش بهره می برد، یا مدام فقط درس می داد و درس و درس؟ اینها موارد بسیار مهمی هستند که نباید از دید دانشجو معلمان دور بماند. نظم در کار معلم، مدیر و معاونان خیلی مهم است. دیده شده است که عدم ثبت فقط یک نمره در وقت مناسب در کارنامه تحصیلی دانش آموزی، سبب عوض شدن سرنوشت او شده است. برای همین نظم و نظم و نظم خیلی اهمیت دارد. دانش آموزان می توانستند به صورت آزادانه صحبت

کنند یا حتما باید اجازه می گرفتند؟ برای برداشتن پاک کن یا اشیا دیگر که بر زمین می افتاد چه طور؟ برای بیرون رفتن از کلاس آیا اجازه می گرفتند و آیا معلم به موقع به اجازه گرفتن آنها پاسخ می داد یا رد می کرد؟ قبل از ورود معلم به کلاس دانش آموزان چه وضعیتی داشتند: شلوغ می کردند؟ همه می کردند؟ جست و خیز می کردند؟ در کلاس گرد و خاک به پا می کردند؟ صحبت کردن و جست و خیز آنها پس از ورود معلم ادامه داشت یا به یک باره قطع شد و دانش آموزان بلافاصله ساکت شدند و در جای مخصوص خودشان نشستند؟ صندلیهای معلم و دانش آموزان مناسب و راحت بود یا نه؟ وضعیت صندلی و میز جلوی معلم چه طور بود؟ راحت و بزرگ و متناسب بود یا نه؟ هر کدام از اینها می تواند بر فرایند آموزش تأثیر مثبت یا منفی بگذارد.

گزارش فرایند آموزش در کلاس:

لازم است که دانشجو معلمان کارورزی ۱ گزارش فرایند آموزش در کلاس را به صورت جداگانه به استاد راهنمای کارورزی تقدیم کنند:

تهیه گزارش از موقعیت آموزشی شامل: جو و فضای عاطفی و روانی (بین معلم و دانش آموزان و بین دانشجو معلم و دانش آموزان و نیز بین معلم و دانشجو معلمان)، طراحی آموزشی، راهبردها و شگردهای آموزش، سازماندهی تکالیف یادگیری، تعاملات میان معلم و دانش آموزان و دانش آموزان با یکدیگر، وضوح و شفاف بودن مباحث، میزان درگیر نمودن دانش آموزان در فرایند یادگیری، مواد و منابع آموزشی و کمک آموزشی، ارزشیابی از یادگیری و ...، شناسایی و تبیین مسئله.

۴- توصیف فضای ساختاری، سازمانی و اداری مدرسه

مدیر و معاون / معاونان (عوامل اجرایی مدرسه) و تعداد معلمان و ذکر تخصص معلمان. تعداد اعضای انجمن اولیا و مربیان، تعداد خدمتگزاران مدرسه، تعداد کلاسها. بررسی نسبت تعداد دانش آموزان به معلمان. آیا تعداد دانش آموزان در حد

استاندارد حدود ۲۵ نفر در هر کلاس بود یا بیشتر یا کمتر؟ بحث آیین نامه ها، بخشنامه ها و قوانین و قواعد و ... .

لازم است که دانشجو معلمان کارورزی ۱ گزارش ساختار اداری مدرسه را به صورت جداگانه به استاد راهنمای کارورزی تقدیم کنند:

تهیه گزارش از ساختار سازمانی مدرسه روشهای به کار گرفته شده در اداره مدرسه، ساختار سازمانی (با استفاده از چارت ساختار سازمانی و اداری مدرسه)، نحوه گردش کار در سطح مدرسه، تعاملات میان مدیر، معلمان، کارکنان و نحوه تعامل با اولیای مدرسه و تدوین آن در قالب پژوهش روایی (روایت نگاری).

ب- استنباط:

بخش استنباط مربوط به روش تأمل و توصیف عقلانی است. در بخش استنباط، دانشجو معلم به توصیف حس یا عقیده خودش نسبت به موقعیت آموزشی و برداشتهای و تأملات خودش با توجه به تجارب قبلی اش می پردازد. استنباط در اینجا به معنی تأمل در امور، اشخاص و کوشش برای علت یابی است. هر معلولی علتی دارد که باید کوشید که آن را پیدا کرد. این بخش شامل مواردی است که دانشجو معلم کارورز خود با تیزبینی و دقت درک می کند و بهتر است با عباراتی نظیر «به نظر می رسد که / احتمالاً ...» تبیین شود. برای نمونه «به نظر می رسد که وضعیت دیوار کلاس نامناسب و کسالت آور است و سبب می شود که دانش آموزان رغبت کمتری به کلاس، معلم و درس داشته باشند. به نظر می رسد که رفتار ورودی معلم با دانش آموزان (با لبخند و شادی و نشاط / با اخم و جدیت و دیسپلین / با لبخند همراه با جدیت و ...) روی فرایند آموزش و یادگیری دانش آموزان تأثیر مثبت / منفی می گذارد. احتمال می دهم برخورد تند معاون با دانش آموز به دلیل سابقه بی نظمی دانش آموز باشد و .... به نظر می رسد که کهنه و پاره بودن پرده مدرسه به خاطر کمبود بودجه آن باشد و گرنه مدیر انسان دقیق و دلسوزی است و احتمال نمی رود نسبت به این معضل بی تفاوت بوده باشد». در این بخش به بار معنایی کلمات خیلی

باید دقت شود: «برخورد تند» با «برخورد بد» فرق دارد چرا که در کلمه «بد» ما سراغ ارزشگذاری و دید ارزشی (خوب/ بد) رفته ایم که مناسب روش شناسی علمی و گزارش علمی کارورزی نیست و نوعی پیشداوری محسوب می شود. فضای کلاس شاد و پر از نشاط بود یا گرفته و دلگیر و کسالت آور؟ این دل گیری و کسالت بار بودن در فرایند آموزش و پرورش چه تاثیرات منفی دارد؟

ج- بازنگری:

در این بخش از گزارش کارورزی دانشجو معلم می کوشد موضوعاتی را که در بخش استنباط نوشته از زاویه دید و منظر مختلف یا متفاوت و حتی مغایر با زاویه دید و منظر قبلی خودش نگاه کند. آیا غیر از برداشتی که در بخش استنباط کرده اید می توان برداشتهای متفاوت دیگری داشت؟ آیا ممکن نیست که شما در برداشتهایتان دچار اشتباه شده باشید؟ برای نمونه در بخش استنباط نوشته که «معلم دیر کرده بود و این دیر کردن به نظر می رسد که سبب افت کیفی فرایند آموزش می شود» و در بخش بازنگری می نویسد: «احتمالا اتفاقی در مسیر آمدن به کلاس برای معلم افتاده است. معلم به بیماری سرماخوردگی و آنفولانزا مبتلا شده است که صدایش گرفته و نامفهوم است و مدام سرفه می کند. شاید این روش اخم و جدیت معلم متناسب با فضای روحی و عاطفی این کلاس است و معلم اساسا آدم بداخم و جدی نیست و از ترس سوء استفاده برخی از دانش آموزان چنین می کند و لازم است که چنین بکند...».

د- قضاوت:

قضاوت نباید سطحی، شتابزده و همراه با پیشداوری و سوگیری و جانبداری باشد. در این بخش ما خودمان را به جای شخصی که می خواهیم او را در موقعیت آموزشی قضاوت و ارزیابی کنیم، قرار می دهیم و می کوشیم بایدها و نبایدهایی برای این شخص در موقعیت خاص خودش مشخص کنیم؟ باید قبل از قضاوت همه جوانب کار و مورد را بسنجیم و با در نظر گرفتن همه جوانب (بازنگری/ بازاندیشی)

نسبت به قضاوت اقدام کنیم؛ مثلاً به محض دیدن یک پرخاش از سوی معلم نسبت به دانش آموزی نباید فوراً حکم به بداخلاقی معلم کنیم. یا این که برخی اشتباهات لپی و لفظی را حمل بر ناشی بودن معلم نکنیم و احتمال دهیم که علت این امر مشکلات مادی یا خانوادگی معلم و مسائل خارج از کلاس و مدرسه باشد. اینها خیلی مهم است که ابتدا به ساکن، «تعبیر بد نکنیم» و با تأمل و تفکر و بازاندیشی و بازنگری بیشتر در وهله آخر قضاوت خودمان را انجام دهیم.

ه- کدگذاری

کدگذاری به معنی عنوان‌بندی موضوعی یا عنوان‌بندی موضوعات یک متن است. بحث کدگذاری بحث دسته‌بندی، موضوع‌بندی و نظم است. در گزارشهای کارورزی که باید کدگذاری شوند، همان‌گونه که پیش از این بررسی کردیم چهار موضوع / مضمون و محتوای اصلی و محوری وجود دارد: الف- فیزیکی ب- آموزشی ج- ساختار سازمانی د- عاطفی- روانی (روابط بین افراد). لازم به ذکر است که کدگذاری مخصوص کارورزیهای بالاتر نیست بلکه در کارورزی ۱ هم کاربرد دارد. کدگذاری یعنی این که متن را به دقت می‌خوانیم و در میان متن «ایده‌ها / موضوعات / مضامین محوری و اساسی و اصلی» را پیدا می‌کنیم (کدگذاری باز). بار دیگر متن را مرور می‌کنیم و از دیدگاه موضوع، مضمون و محتوا دسته‌بندی می‌کنیم (کدگذاری محوری).

گزارش مکتوب پایانی کارورزی ۱:

گزارش مکتوب پایانی کارورزی ۱ باید از چارچوب زیر پیروی نماید:

فهرست و فصل‌بندی، مقدمه، هدف و تعاریف و مفاهیم کلیدی، نگارش ادبی و فنی، اعتبار گزاره‌ها، ظرافت و زیبایی، نحوه تحلیل، تفسیر و نقد گزاره‌ها، ارائه نمودارها و عوامل دیداری و هنری مکمل، راه حل‌ها و پیشنهادها و ارجاعات به منابع معتبر و پیوستها.

نکات مهم کارورزی یک

در بخش روایت نگاری (توصیف فیزیکی و عاطفی) دانشجو باید همان چیز را که می بیند بنویسد؛ نه بیشتر و نه کمتر. در توصیف / روایت نگاری «صداقت» بدون قضاوت مهم است؛ توصیف صرف هر آنچه که واقعا هست بدون پیشداوری و قضاوت شتابزده. قضاوت را به بخش مربوط می سپاریم در قضاوت هم جانب احتیاط را از دست نمی دهیم. در کار علمی احتیاط و دقت شرط است. بهتر است عادت کنیم به یک موضوع از زوایای دید مختلف نگاه کنیم. دید تک بعدی با قاطعیت درست نیست.

در کارورزی و در کل آموزش و پرورش ما باید مشکلات راه تعلیم و تربیت را شناسایی کنیم و این مشکلات را تبدیل به مسائل کنیم و مسائل را نیز تا حد توان حل کنیم. فرایند تبدیل مشکل به مسئله و بعد حل مسئله خیلی مهم است. دانشجو معلمان از همان آغاز کارورزی بکوشد تا مسئله شناسی را یاد بگیرد. دانشجو مسائل آموزشی پرورشی را توضیح دهد؛ تشریح کند؛ بازنگری کند؛ مسئله یابی کند و در مسیر حل مسائل نکاتی که به ذهنش می رسد تبیین کند. تبیین: بیان یک موضوع همراه با استدلال و استنباط.

وظیفه استاد راهنمای کارورزی:

وظیفه استاد راهنما این است که به کارورزی دانشجو معلمان «بازخورد» بدهد و آن را از منظرهای مختلف زبانی، نگارشی، فنی و تخصصی ویرایش کند و روایت نگاری دانشجو معلمان را به دقت تحلیل کند، تا دانشجو در گزارشهای دیگرش بهتر عمل کند. توضیح، تعبیر، تفسیر، تجزیه و تحلیل و تقریظ گزارشهای کارورزی بر عهده استاد کارورزی است. بازخورد یا فیدبک (Feedback) در تداول عام: به معنی «عکس العمل» است و به نظرها و دیدگاههایی گفته می شود که پیرامون موضوعی خاص مطرح می شوند و صاحب اثر که این نظرها و دیدگاهها درباره کارش مطرح می شوند، از این نظرات در جهت بهبود کار خود بهره می گیرد. بر این اساس دانشجو معلمان باید از بازخوردهای استاد راهنمای کارورزی برای بهبود کار خودشان بهره ببرند.

کارورزیها بر روی همدیگر می‌نشینند:

کارورزی ۲ بر روی کارورزی ۱ و کارورزی ۳ بر روی کارورزی ۲ و کارورزی ۴ بر روی کارورزی ۳ می‌نشیند.

در کارورزی ۲ طراحی خرده فعالیت‌های آموزشی یا فعالیت‌های یادگیری را داریم. در اقدام پژوهی بهتر است که روی خرده فعالیت‌های آموزشی و تلاش برای بهبود آن تمرکز کنیم نه فقط روی مسائل و مشکلات شخصی دانش آموزان.

مراحل طراحی آموزش: ۱. برقراری ارتباط ۲. به تجربه گذاشتن ۳. به کار بستن ۴. به اشتراک گذاشتن ۵. انتقال به موقعیت جدید.

موضوعات خوب مناسب اقدام پژوهی در کارورزی ۲:

- طراحی فعالیت یادگیری برای درگیر کردن دانش آموزان در فرایند تدریس
  - طراحی فعالیت یادگیری برای ایجاد مشارکت دانش آموزان در فرایند تدریس
  - طراحی فعالیت یادگیری برای پرورش تفکر آزاد و خلاق در دانش آموزان.
- در کارورزی ۳ و ۴ بحث مسئله‌شناسی و تحلیل موقعیت (موقعیت فیزیکی، ساختاری، عاطفی- روانی، آموزشی) و تحلیل برنامه درسی و کتاب درسی از موارد مهم به حساب می‌آیند. گزارش نهایی کارورزی در اصل بیانیه دانشجو معلم است: گزارش از ویژگیهای معلمی خودش، تجاربش، توانمندیهایش، ظرفیتهای معلمی‌اش، توصیف دانشجو از خودش، تحصیلاتش، علایقش، ویژگیهای حرفه‌ای و شغلی‌اش، انتظارات، ایده‌ها، آرزوها، راه حلها و پیشنهاداتش و ...

نمونه‌هایی از کدگذاری

همان گونه که نوشتیم، کدگذاری در همه کارورزیها الزامی است. استاد کارورزی موظف است که کدگذاری را در گزارشهای کارورزی انجام دهد تا دانشجویان هم یاد

بگیرند که کدگذاری عملاً چه مفهومی دارد و چگونه انجام می‌شود. برای سهولت کار نمونه‌های از کدگذاری را انجام می‌دهیم تا دانشجویان بتوانند آن را خوب یاد بگیرند و در آینده به کار گیرند. در بدو امر باید دریابیم که در گزارشهای کارورزی ما با سه کد اصلی مواجه هستیم: الف- معلم ب- دانش‌آموزان / دانش آموز ج- کارورز (دانشجو معلم که نقش مشاهده‌کننده تأملی و راوی را بر عهده دارد). بعد از این چهار کد اصلی عبارتند از: الف- مضمون فیزیکی ب- مضمون آموزشی ج- مضمون ساختار سازمانی (مدیریت کلاس نیز جزو همین است) د- عاطفی- روانی (روابط عاطفی- روانی بین معلم / دانش‌آموزان / کارورز). هر کدام از رفتارهای معلم- دانش‌آموزان- دانشجوی کارورز می‌تواند جزو یکی از کدها / مضامین چهارگانه قرار بگیرند. مثال: «معلم با شادی و لبخند وارد کلاس شد و به دانش‌آموزان سلام و با آنها احوالپرسی کرد و دانش‌آموزان او استقبال کردند... معلم با نشاط دانش‌آموزان کوشا را تشویق کرد» در این نمونه و این بخش از گزارش کارورزی، ما با کد روابط عاطفی- روانی بین معلم با دانش‌آموزان سر و کار داریم که می‌توان به کد دیگر یعنی نحوه تدریس و آموزش تأثیر مثبت بگذارد.

در بررسی گزارشهای کارورزی از داخل کلاس و فرایند تدریس معلم ما اغلب با کدهای کلی و ترجیحی زیر مواجه می‌شویم:

کد ۱: حول معلم، روشها و شگردهای تدریس و مهارتهای آموزشی او می‌چرخد.

کد ۲: حول دانش‌آموزان و حالات روانی- عاطفی و رفتارهای آنها در کلاس در تعامل با معلم و پاسخ به روشهای مدیریتی و آموزشی او می‌گردد. البته این کد عاطفی- روانی مختص و منحصر به دانش‌آموزان نیست و می‌توان آن را به معلم، دانشجو معلم کارورز، مدیر و همه عوامل اجرایی مدرسه و حتی اولیای دانش‌آموزان نیز تعمیم داد.

کد ۳: حول معلم و مدیریت کلاسی و مهارتهای مدیریتی او برای کلاسداری یا حفظ نظم، ساختار و سازمان کلاس می‌گردد.

کد ۴: حول عدم پاسخگویی دانش‌آموزان به روش، نحوه و شگردهای تدریس و مهارت‌های آموزشی معلم می‌گردد.

کد ۵: حول به هم خوردن نظم کلاس، صحبت کردن یا شلوغ کردن دانش‌آموزان و به هم خوردن نظم کلاس و از دست رفتن مدیریت کلاس می‌چرخد.

کد ۶: حول مهارت معلم در ایجاد وضعیت مطلوب مشارکت و همکاری دانش‌آموزان در فرایند آموزش می‌گردد.

کد ۷: حول ارتباط ساختاری - سازمانی معلم / دانشجو معلم کارورز با ساختار و سازمان مدرسه و عوامل اجرایی مدرسه و اولیای دانش‌آموزان و امثالهم می‌گردد.

نمونه‌ای تفصیلی از کدگذاری که به کار دانشجو معلمان می‌آید:

روایتی از موقعیت آموزشی در یک کلاس درس

«دانش‌آموزان در نیمکت‌هایشان منتظر و ساکت نشسته بودند، تا معلم نام یکی از آنها را برای حل مسئله صدا بزند». این بخش از گزارش مربوط به دانش‌آموزان و نحوه عکس‌العمل آنها به موقعیتی است که معلم در کلاس برای مدیریت بهتر بر دانش‌آموزان کلاسش ایجاد کرده است.

کد ۲- انتظار: «دانش‌آموزان در نیمکت‌هایشان منتظر ... نشسته بودند» (کد ۲). انتظار قبل از شروع فرایند تدریس / آموزش. این کد، یعنی ایجاد حالت روانی انتظار در دانش‌آموزان، حول معلم، روش تدریس و آموزش او (کد ۱)، مدیریت کلاسی معلم (کد ۳) و نحوه آموزش می‌شود؛ یعنی این معلم است که با نحوه تدریس و آموزش خود سبب ایجاد حالت روانی - عاطفی انتظار در دانش‌آموزان شده است.

کد ۲: سکوت دانش‌آموزان: «دانش‌آموزان در نیمکت‌هایشان ... ساکت‌نشسته بودند» مربوط به وضعیت روانی عاطفی دانش‌آموزان می‌شود که علاوه بر این که مربوط به روابط عاطفی معلم با دانش‌آموزان هست، نتیجه روش تدریس معلم (کد ۱) و مدیریت کلاسی او (کد ۲)، یعنی معلم و نحوه آموزش او نیز هست.

کد ۳- نظم: دانش‌آموزان در نیمکتهایشان ... نشسته‌بودند. موبوط به روش مدیریت کلاسی معلم (کد ۳) است. این معلم است که با روشها و شگردهای خاص خودش، آرامش را در دانش‌آموزان ایجاد کرده‌است تا نظم کلاس به هم نخورد (کد ۵). علاوه بر این مورد مربوط به وضعیت عاطفی - روانی دانش‌آموزان (کد ۲) نیز می‌شود.

کد ۱- مهارت آموزشی سؤال - جواب: « دانش‌آموزان در نیمکتهایشان منتظر و ساکت نشسته‌بودند، تا معلم‌نام یکی از آنها را برای حل مسئله صدا بزند». این کد نیز حول معلم، روش تدریس و نحوه آموزش او (کد ۱) می‌چرخد. روش سؤال معلم و جواب دادن دانش‌آموزان از رایج‌ترین روشهای آموزش و تدریس است که علاوه بر بهبود آموزش سبب می‌شود که دانش‌آموزان در فرایند تدریس درگیر شوند و مشارکت و همکاری کنند (کد ۶).

«بعضی از شاگردان کمی اضطراب داشتند و ساکت‌تر از همیشه شده‌بودند. گویا می‌دانستند، با هر تکانی بیشتر به چشم خواهند آمد».

کد ۲- اضطراب: همان گونه که ایجاد حالت عاطفی - روانی آرامش نتیجه روش تدریس معلم (کد ۱) و روشهای مدیریت کلاسی معلم (کد ۳) است، حالت روانی - عاطفی اضطراب نیز نتیجه موقعیتی است که معلم با روش تدریس خودش در دانش‌آموز ایجاد می‌کند (کد ۲). اضطراب در نمونه بالا می‌تواند نتیجه این باشد (بحث استنباط): دانش‌آموزانی که درس را خوب نخوانده‌بودند، بیشتر اضطراب پرسش معلم را داشتند (کد ۲). (بحث بازنگری): هرچند این موضوع همیشه صادق نیست و حتی در بین دانش‌آموزان درس‌خوان و کوشا، کسانی پیدا می‌شوند که از این که به هر نحوی مورد خطاب و سؤال معلم قرار گیرند، در آنها بیش و کم اضطراب ایجاد می‌شود. اساساً همان گونه که انتظار، آرامش و سکوت را معلم، با روش تدریس خودش، در دانش‌آموزان ایجاد کرده‌است، اضطراب نیز نتیجه روش آموزش (کد ۱) و شیوه کلاس‌داری معلم (کد ۳) است.

«بالاخره انتظارها به پایان رسید و معلم نام یکی از شاگردان را صدا زد».

کد ۲: انتظار (به کد ۲ قبلا اشاره کردیم). کد ۱: معلم صدا بزند (به کد ۱ قبلا اشاره کردیم).

«شاگرد بعد از آن که به جلو آمد، مشغول حل سوالات ریاضی معلم شد».

کد ۱- حل سوالات ریاضی معلم. مهارت آموزشی سؤال - جواب که قبلا به آن اشاره کردیم.

«شاگردان دیگر سوالاتی را که شاگرد، پای تخته می‌نوشت، همزمان با او، در دفترهایشان حل می‌کردند».

کد ۱- جواب دادن دانش‌آموزان به سوالاتی که معلم انتظار حل آنها را دارد.

«معلم راهنمایم هم، در این مدت، مشغول دیدن نحوه حل شاگرد پای تخته شده بود»

کد ۱- معلم درستی یا نادرستی جواب دانش‌آموز را کنترل و بازبینی می‌کند.

«... و بچه‌ها که نگاه معلم از آنها کم شده بود، آرامتر به نظر می‌رسیدند».

کد ۲- آرامش بعد از اضطراب. مربوط به حالات روانی - عاطفی دانش‌آموزان است که نتیجه روش تدریس معلم (کد ۱) و مدیریت کلاسی معلم (کد ۳) است و قبلا در باره این کدها بحث کردیم.

«بعضی از آنها که مسائِلشان را زودتر از شاگرد پای تخته حل کرده بودند و می‌دانستند که از آنها برای مدت کوتاهی سوالی نمی‌شود، با دوستانشان گرم صحبت شدند».

در این نمونه با کد ۲ (حالات روانی - عاطفی دانش‌آموزان) و روش تدریس معلم (کد ۱) روش کلاس‌داری معلم، روش مدیریت کلاس معلم (کد ۳) و شروع بر هم خوردن نظم کلاس و از دست رفتن مدیریت کلاس از سوی معلم (کد ۵) همزمان مواجه هستیم. اینجملات گزارش کارورزی، به صورت علی - معلولی مطرح شده‌اند که نشان از روانشناسی خوب کارورز (استنباط) است: «برخی از دانش‌آموزان چون مسئله-

هایشان را زودتر حل کرده بودند، [و از بابت خطاب و سوال معلم خیالشان راحت شده بود] شروع به صحبت کردن کردند». در اینجا ما با شروع به هم خوردن شگرد مدیریت کلاسی با طرح سوال و قرار دادن دانش‌آموزان در موقعیت سوال-جواب مواجه هستیم. معلم که با روش مشغول و درگیر کردن دانش‌آموزان به سوال، توانسته بود که نظم و آرامش را بر کلاس حکمفرما کند، این نظم و آرامش با حل شدن سوال توسط برخی دانش‌آموزان، رفته رفته رخت برمی‌بندد و زمزمه دانش-آموزان و در نتیجه به هم خوردن نظم مطلوب معلم شروع می‌شود (کد ۵).

«... اما در بین آنها هم، شاگردانی بودند که دیرتر از شاگرد پای تخته مسائل را حل می‌کردند و با سوالهای مکررشان اغلب کلاس را شلوغ می‌کردند».

در اینجا نیز با کد ۳ (به هم خوردن آرامش و ایجاد شلوغ توسط برخی از دانش-آموزان) و نیز کد ۱ (دیرتر حل کردن مسئله و ایجاد سوالات بیشتر) مواجه هستیم. در اصل این بخش، نقطه پایانی بر روش معلم در ایجاد و حفظ سکوت و آرامش در کلاس (کد ۵) است.

«معلم گاهی با تذکر زبانی به همه شاگردان، کلاس را تنها برای دقایقی آرام می‌کرد».

در جملات قبل متذکر شدیم که به هم خوردن نظم کلاس و شلوغ کردن و همه‌پاشی دانش‌آموزان سبب نقطه پایان مدیریت کلاسی و ایجاد نظم و انضباط آموزشی در کلاس (کد ۵) است، برای همین (استنباط) معلم فوراً دست به کار بازگرداندن نظم و مدیریت موثر کلاس می‌شود و از روش «تذکر زبانی» برای این کار استفاده می‌کند (کد ۳) تا کلاس را «آرام» کند: «حفظ نظم و ایجاد مجدد آرامش در کلاس» (کد ۳).

«معلم راهنما در ساعت آخر مشغول صحبت با مادر یکی از دانش‌آموزان، در مورد وضعیت درسی فرزندش شده بود، از من (دانشجو معلم کارورز) خواست که در این مدتی که در کلاس حضور ندارد، اداره کلاس را من بر عهده بگیرم تا (ذکر دلیل/ استدلال) زمان درسی شاگردان به بطالت نرود».

معلم راهنما مشغول صحبت با مادر (اولیا) درباره وضعیت درسی فرزندش می شود که از وظایف سازمانی او محسوب می شود (کد ۷) و اداره کلاس را به دانشجو معلم کارورز می سپارد (کد ۳)، تا زمان درسی دانش آموزان به بطالت نرود (کد ۱ و کد ۳).

در این جملات با «شروع درگیری دانشجو معلم کارورز با مسئله آموزش در موقعیت آموزشی واقعی» مواجه می شویم. مهارتهایی که دانشجو معلم کارورز در طی مشاهداتش از کلاس درس فراگرفته است (کدهای هفتگانه ذکر شده)، در این جا به صورت جدی به محک تجربه و آزمایش گذاشته می شود و امتحان می گردد. در این جا نکاتی مهم هست:

معلم راهنما عمداً از حضور دانشجو معلم کارورز استفاده می کند تا بار مدیریت کلاسی و آموزش را بر دوش او بگذارد. این کار در اغلب کلاسهای کارورزی دانشجو معلمان اتفاق می افتد که بسته به نوع نگاه و تعبیر ما می توان جنبه های مثبت و یا منفی بر آن متصور شد. بستگی به آن دارد که از چه زوایه و منظری به این مسئله نگاه کنیم (بحث استنباط):

دیدگاه و منظر منفی: معلم راهنما از حضور دانشجو معلم کارورز در کلاسش سوء استفاده می کند تا بار مسئولیت کلاس داری و تدریس را بر عهده او بگذارد و برای مدتی هم شده، آسوده باشد.

دیدگاه و منظر مثبت: این کار معلم راهنما در سپردن مسئولیت اداره کلاس بر عهده دانشجو معلم خیلی هم مثبت و سازنده است، چرا که این شگرد درگیر کردن مستقیم دانشجو معلم کارورز با فرایند آموزش و موقعیت واقعی آموزشی، سبب می شود که او صاحب تجربه علمی و کاربردی ارزنده ای قبل از آغاز معلمی رسمی خودش در مدارس شود.

ترجیح ما (نویسنده متن) بر دیدگاه و منظر مثبت است.

«بنا به درخواست ایشان (معلم راهنمای کارورزی) من (دانشجو معلم کارورز) می-
بایست از شاگردان سوال علوم می پرسیدم».

کد ۱: پرسش درسی از دانش آموزان

«مندرخواست ایشان را ضمن آن که تردید داشتم، قبول کردم».

کد ۲: تردید داشتن دانشجو معلم (کد ۲ حالات روانی - عاطفی).

«تردیدم از آن جهت بود که نمی دانستم معلم چگونه و چه چیزی به آنها گفته است و
باید از چه روشی استفاده کنم».

دانشجو معلم در اینجا «علت و دلیل» «تردیدش» (حالت روانی و عاطفی اش) را تبیین (ذکر و بیان همراه با دلیل و استدلال) می کند (بحث استنباط). علت تردید کارورز این است که «نمی داند» و این «ندانستن» به خودی خود ایجاد شک و تردید و دودلی و تاسه و خلجان می کند. چه چیزی را نمی داند: «این موضوع را که پیش از او معلم چه درسی را چگونه و با چه روشی به دانش آموزان گفته است» (کد ۱) و «روش و شیوه تدریس او چگونه باید باشد» (کد ۱).

«معلم به این وضعیت من آگاه بود؛ برای همین کتاب یکی از شاگردان خوب کلاس را
در اختیارم گذاشت».

کد ۶: استفاده از مشارکت و همکاری دانش آموزان برای بهبود فرایند آموزش.

«... تمام فعالیتها و سوالها در آن پاسخ داده شده بود».

کد ۱- پاسخ مناسب و مثبت دانش آموزان به معلم، روشها و شگردهای تدریس و مهارتهای آموزشی او.

«من (دانشجوی کارورز) با توجه به شناخت کمی که از وضعیت درسی شاگردان
داشتم، ترجیح دادم از آنها داوطلبانه بپرسم».

در این جمله نیز ما با «استنباط» و استدلال دانشجو معلم کارورز مواجه هستیم. می-گوید «چون شناخت کمی از وضعیت درسی دانش‌آموزان داشته‌است»، از روش و شگرد «پرسش از داوطلبان» (کد ۱) بهره برده‌است.

«به این ترتیب که من سوال را می‌خواندم و اگر شاگردی جواب سوال را می‌دانست، دست بلند می‌کرد و من یکی را از میان آنها انتخاب می‌کردم».

کد ۱: روشها و شیوه‌های آموزشی، روش سوال معلم و جواب داوطلبانه به سوال. «با تمام سعی‌ای که برای اجرای عادلانه پرسش از داوطلبانی که زودتر داوطلبی خود را اعلام کرده بودند، می‌کردم، باز هم بعضی از شاگردان ساکت را فراموش می‌کردم و بعضی که شوق بیشتری برای جواب دادن داشتند، نظرم را بیشتر جلب می‌کردند».

در این قسمت دانشجو معلم کارورز که آشکارا دغدغه حفظ نظم و انضباط کلاس و جلوگیری از شلوغی و همهمه دانش‌آموزان و حفظ مدیریت بر کلاس و دانش‌آموزان را دارد، با «صداقت» و مهارت، روش انتخابی خودش را خودش «آسیب‌شناسی» و عیب-یابی می‌کند (بحث بازنگری). روش پرسش داوطلبانه از شاگردان، ضمن آن که روشی نسبتاً مفید و موثر است، آسیبها و نقایص خاص خودش را دارد که یکی از آن آسیبها دقیقاً همین است: دانش‌آموزانی که از نظر روحی- روانی و عاطفی ساکت‌تر و آرام‌تر هستند (کد ۲) و نظم و انضباط را در کلاس بیشتر حفظ می‌کنند (کد ۳)، در این موقعیت شلوغی و همهمه دانش‌آموزان، شانس کمتری برای «دیده شدن» و «جلب توجه کردن» (کد ۲) دارند و بالعکس دانش‌آموزان شلوغ‌تر یا اجتماعی‌تر که جرأت ابراز وجود و جرأت عرض اندام بیشتری دارند و به نظم کلاس اهمیت زیادی نمی‌دهند (کد ۵)، شانس بیشتری برای انتخاب شدن نصیبشان می‌شود.

«بعضی‌هایشان (بعضی از دانش‌آموزان) آن قدر ذوق جواب دادن به سوالها و ابراز وجود داشتند که منتظر انتخاب من نمی‌ماندند و بی‌اراده بلافاصله بعد از پرسش من، جواب را می‌گفتند».

در این جملات ما هم با کد ۲: حالات روانی - عاطفی برخی از دانش‌آموزان مواجه هستیم که «به دلیل همین خصوصیات روانی - عاطفی خاص خودشان» منتظر معلم نمی‌مانند و با جواب دادن در زمان بی‌جا، به پرسش معلم که منوط به رعایت حق تقدم و قوانین خاص داوطلب شدن دانش‌آموزان و انتخاب معلم و اجازه دادن او و در نتیجه حفظ نظم و انضباط کلاس و رعایت مدیریت کلاسی و کلاس‌داری (کد ۳) است، نظم فرایند آموزش را به هم می‌زنند.

«من با تمام قوانینی که برای آنها گذاشته‌بودم، مانند این که «اگر ساکت باشی و تنها دستت را بالا ببری، تو را انتخاب می‌کنم» نیز، نتوانستم آنها را وادار به رعایت کردن نظم بکنم. با این تفاسیر تصور این که کلاس تا چه حد شلوغ به نظر می‌رسید، کار دشواری نیست.»

این جملات نیز حاوی آسیب‌شناسی روش پرسش از داوطلبان از سوی کارورز است. دانشجو معلم «قانونی» (قانون سکوت و فقط دست خود را بالا بردن) برای «حفظ نظم و مدیریت بهتر بر کلاس و تسلط بهتر بر دانش‌آموزان» وضع می‌کند (کد ۳). تا (ذکر دلیل) بتواند نظم و انضباط کلاس را که بهتر حفظ کند (کد ۳) و تسلط خودش بر دانش‌آموزان را نبازد (کد ۳). اما «در عمل» درمی‌یابد که روش او در بوته تجربه، عمل و مرحله اجرا کارساز نیست (استنباط) و کلاس بسیار شلوغ و آشفته شده بود و نتیجه می‌گیرد که باید در مورد این روش تدریس «بازنگری» کند.

«آن قدر غرق در پرسش کردن از شاگردان شده‌بودم که زمان را فراموش کردم و با صدای زنگ خانه، یادم آمد که در چه ساعتی هستم.»

در این جملات پایانی نیز ما بامعضل اغلب نومعلم‌ان، یعنی «از دست رفتن مدیریت کلاس و مدیریت زمان» مواجه هستیم (کد ۵). «غرق شدن» معلم در فرایند آموزش یک امتیاز محسوب نمی‌شود، بلکه دقیقاً نتیجه عدم تجربه و ورزیدگی معلم در فرایند آموزش است و نداشتن «طرح درس مناسب» است که با کسب تجارب بیشتر امید است که نومعلم‌ان عزیز این معضل را که سبب خستگی مفرط جسمی و روحی و

در نتیجه سخت‌تر شدن شغل ارزشمند معلمی می‌شود، غلبه کنند و وقت و زمان ارزشمند کلاس را بهتر مدیریت نمایند.

با آرزوی موفقیت برای کل دانشجو معلمان کارورز گرامی

دکتر اختیار بخشی، استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی و عضو هیأت علمی پیمانی
دانشگاه فرهنگیان استان اردبیل